

Teresa Chynczewska-Hennel

Spuścizna materialna nuncjusza Maria Filonardiego — sposrżenia na podstawie fragmentu inwentarza pośmiertnego z 1644 roku

Abstrakt: Celem artykułu jest przedstawienie fragmentu niepublikowanego dotychczas inwentarza pośmiertnego Mario Filonardiego z 18 sierpnia 1644 r., przechowywanego w Archivio Doria Landi Pamphili w Rzymie. M. Filonardi był nuncjuszem papieskim przebywającym w Polsce w latach 1636–1643, a zakończył swą misję jako *persona non grata*. W artykule zaprezentowano dotychczasowe ustalenia dotyczące przebiegu tej nuncjatury. Zamieszczony fragment źródła został przetłumaczony na język polski.

Abstract: The aim of this article is to present a fragment of the unpublished probate inventory of Mario Filonardi from 18 August 1644, held at the Archivio Doria Landi Pamphili in Rome. Mario Filonardi was a papal nuncio who resided in Poland in the years 1636–1643, who ended his mission as *persona non grata*. This article presents the findings concerning the course of this nunciature made to date. The source fragment quoted in this paper has been translated into Polish.

Słowa kluczowe: Polska, Rzym, Mario Filonardi, nuncjusz, inwentarz pośmiertny

Key words: Poland, Rome, Mario Filonardi, nuncio, probate inventory

Badania nad inwentarzami pośmiertnymi są prowadzone od dawna i stanowią osobny, jakże fascynujący temat metodologiczny i historyczny¹, dotyczący rozmaitych grup społecznych lub poszczególnych osób. Paralelnie dokonuje się ujęć komparatystycznych tego typu źródła². Jednakowoż jest to materiał generujący różnego rodzaju trudności. To m.in. Andrzej Klonder w swoich studiach zwrócił uwagę, że w inwentarzach pomijano przedmioty uznawane za mało wartościowe. Nie odnotowywano np. istnienia prostych naczyń glinianych, szklanych, drewnianych, starych przedmiotów żelaznych itp. O ich istnieniu świadczą znaleziska archeologiczne. Prawo pozwalało ponadto na pominięcie w inwentarzach spisu odzieży noszonej na co dzień przez zmarłego. Takie braki mogą wręcz odstręczać badaczy od analiz kwantytatywnych zasobu mieszczniańskiej garderoby³. Toczy się także interesująca dyskusja wokół wyznaczników rangi bogactwa w różnych grupach społecznych⁴. Jeszcze inny trend badawczy polega na poszukiwaniu danych odnośnie do życia i działalności danej osoby, sprecyzowania daty i okoliczności jej śmierci⁵. Na

¹ Niepodważalne zasługi w badaniach nad inwentarzami pośmiertnymi od lat wnoszą badacze z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN (dawniej Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN). Do najważniejszych prac na ten temat, powstałych w tym ośrodku, należą: Pośpiech A. 1992; Klonder A. 2000.

² Głównka D., Klonder A. 2003, s. 157–176; Mohrmann R.-E. 2005; Dumanowski J. 2006; Justyniarska-Chojak K. 2010; Pielas J. 2015, s. 629–635; Sowina U. 2019, s. 437–450.

³ Klonder A. 2000, s. 108–109; Mohrmann R.-E. 2005, s. 139–141.

⁴ Np. Penkała-Jastrzębska A. 2020.

⁵ Janowski P.J. 2020.

uwagę zasługują również studia nad inwentarzami przedstawicieli stanu duchownego. Stanem posiadania kleru, zwłaszcza diecezjalnego, zajmowano się rzadko. Wynika to przede wszystkim z faktu, iż bardziej interesowano się sferą *sacrum*, przejawami życia religijnego, aniżeli stanem materialnym⁶.

Badania nad spisami mienia w Europie od czasów nowożytnych zajmują także historyków włoskich, także od strony poszukiwań metody badawczej. Najczęściej przedmiotem analiz są *inventari post mortem* władców Italii, republik, księstw, prowincji doby nowożytnej, np. nad spuścizną materialną Lorenza Medici⁷ lub członków sycylijskiego rodu Luna, zgromadzone w archiwum w Palermo. Prowadzone są m.in. dyskusje nad znaczeniem przedmiotów, których obecnie nie znamy, a w niektórych przypadkach trudno określić, do czego w ogóle niegdyś służyły⁸. W ostatnich latach podejmowane są też np. studia nad zbiorami ksiąg sprzedawanych bądź oddawanych bibliotekom na mocy testamentu, z uwzględnieniem inwentarzy pośmiertnych darczyńców lub ich rodzin⁹.

Poniżej publikuję fragment inwentarza nuncjusza Maria Filonardiego, który przebywał w Rzeczypospolitej w latach 1636–1643. Tak jak wszyscy papiescy przedstawiciele dyplomatyczni, Filonardi pozostawił po sobie bogatą korespondencję, która w ramach serii wydawniczej *Acta Nuntiaturae Polonae* częściowo została już opublikowana¹⁰.

Mario Filonardi był nuncjuszem, który w ciągu siedmiu lat sprawowania swej misji nie zyskał sympatii w Polsce¹¹. Jego odwołanie jako *persona non grata* nastąpiło w roku 1643 i stanowiło ewenement w historii stosunków Polski z Rzymem. Konflikt między włoskim dyplomatą a królem Władysławem IV i Rzeczpospolitą wywarł ogromny wpływ na stosunki z papieżem Urbanem VIII. Odwołanie nuncjusza z Rzeczypospolitej wiązało się, jak uważano w starszych publikacjach, choć i dziś czasami powtarzane są te opinie, ze sporem o kolumnę Zygmunta III, którą wystawił ojcu Władysław IV. Zdecydowane stanowisko Filonardiego przeciwko wyburzeniu zabudowań klasztoru bernardynek, zakupionych przez króla w związku z budową pomnika-kolumny, miał jeszcze głębsze przesłanie. Chodziło o protest nuncjusza przeciwko formie pomnika, będącego apoteozą człowieka świeckiego¹². Historycy sztuki podkreślają, iż wolno stojący pomnik był formą zastrzeżoną dla Chrystusa, Marii oraz świętych. Należy jednak zauważyć, iż trzon kolumny i spiżowa statua stanęły dopiero rok po wyjeździe nuncjusza.

Niechęć nuncjusza i króla w istocie narastała niemalże przez cały okres sprawowania misji przez Filonardiego, choć pierwsze lata pozbawione były poważniejszych napięć. Nie miejsce tu na przypomnienie szczegółów dotyczących tej kwestii, opisanych już w literaturze przedmiotu. Warto jednak podkreślić, iż nuncjusz nie uporał się z rozwiązaniem wielu kwestii, na których zależało jego zwierzchnikom w Rzymie. Były to różnej wagi sprawy, m.in. starania królewskie o kapelusze kardynalskie dla jego protegowanych, na co Stolica Apostolska nie wyrażała zgody, związane z prawem patronatu królewskiego (*jus patronatus*), a także „tolerowanie” w Rzeczypospolitej innych wyznań. W tym ostatnim przypadku nuncjusz wyraził sprzeciw wobec zatwierdzenia i wprowadzania w życie konstytucji „Religia grecka”

⁶ Główska D. 2004.

⁷ Z bogatej bibliografii tego tematu warto odnotować np. Spalazani, Gaeta B. 1992.

⁸ Mazzi M.S. 1980, s. 203–214; Russo M.A. 2013, s. 249–274.

⁹ Pragnę tu wyrazić podziękowanie prof. Giovanni Brogi-Bercoff z Uniwersytetu w Mediolanie za zwrócenie uwagi na badania włoskich naukowców oraz na znaczenie inwentarzy bibliotecznych pozostałych po zmarłym, zob. np. Pedraza Gracia M.H. 2013.

¹⁰ ANP. 2003; ANP. 2006; ANP. (w druku).

¹¹ Chynczewska-Hennel T. 2006.

¹² Samsonowicz H. 1998; Osiecka-Samsonowicz H. 2003, s. 130–143; Chynczewska-Hennel T. 2006, s. 83–86 (tam dalsza literatura przedmiotu); por. też: Tygielski W. 1992; Fitych T. 2005; Litwin H. 2018, s. 240–248.

z roku 1635¹³. Do bezpośredniej przyczyny odwołania Maria Filonardiego z Polski przyczyniło się przechwycenie jego listów, w których miał szkalować króla jako protektora „heretyków i schizmatyków”. W słynnej mowie Jakuba Sobieskiego, wojewody ruskiego, przeciwko nuncjuszowi, *nota bene* zaliczanej do najwybitniejszych oracji nowożytnych, mówca ujął się za majestatem królewskim, porównując monarchę do królów Sparty i dożów weneckich oraz wskazując, iż nasi królowie wybierani elekcyjnie — co budziło wówczas wątpliwości w Rzymie — są prawowitymi władcami i mają przewagę nad innymi, ponieważ są selekcjonowani spośród najlepszych¹⁴. Za odwołaniem nuncjusza z Rzeczypospolitej podpisali się czołowi przedstawiciele episkopatu, na czele z arcybiskupem gnieźnieńskim Maciejem Łubieńskim, senatorowie świeccy, marszałek sejmu Jerzy Lubomirski¹⁵. Sprawa odwołania nuncjusza odbiła się szerokim echem w Europie, a sam Filonardi musiał dotkliwie odczuć swą porażkę. Po powrocie do Rzymu przeżył jeszcze niespełna rok. Materialne ślady pobytu w Polsce odnajdujemy w jego inwentarzu pośmiertnym, w spisie są bowiem przedmioty zakupione lub otrzymane w prezencie, które przywiózł ze sobą do Italii.

W prywatnym archiwum Archivio Doria Landi Pamphilij w Rzymie znajduje się ów dokument, sporządzony w domu zmarłego, w dniach 16–18 sierpnia 1644 r., a także spis części jego dobytku sprzedanego na licytacji 7 i 9 września tegoż roku oraz spis spuścizny, która dostała się w posiadanie szwagierki Innocentego X, Olimpii Maidalchini i jej syna, kardynała Camilla Pamfili. Całość pomieszczona jest na 125 kartach (*recto-verso*)¹⁶. Inwentarz spuścizny po nuncjuszu Mario Filonardim zapewne będzie włączony do ostatniego tomu jego korespondencji z Rzeczypospolitej z 1643 r.

Tu opublikowano fragment dokumentu opisujący osobiste ubrania i rzeczy nuncjusza wykonane z drogich tkanin i skór: sutanny, birety, koszule, paliusze, podszewki, przechowywane w innej części domu. Warto też zwrócić uwagę na to, co dostojnik z pewnością zabrał ze sobą z Polski wracając do ojczyzny. Przywiózł mianowicie „dziewięć srokatych koni polskich oszacowanych na 1000 skudów, jedną karocę obitą aksamitem *alla Polaccha*, oszacowaną na 200 skudów”¹⁷. Miał też wyroby zakupione podczas pobytu w Rzeczypospolitej lub podarowane mu w tym czasie przez różne osoby, np. ręczniki haftowane jedwabiem i złotem, przedmioty ze srebra, bursztynu, dywany z Armenii.

Wśród blisko czterystu pozycji w całym inwentarzu wymieniono też 58 książek (nie podając jednak ich tytułów), książeczki do nabożeństwa, których liczby nie określono (napisano, że są one różne, duże i małe) oraz 86 obrazów. Tylko część dzieł została opisana, w tym portrety papieży Pawła V i Urbana VIII, kardynałów Barberinich, wizerunki Chrystusa i świętych oraz członków rodziny Filonardiego, poza tym malowidła z motywami biblijnymi, pejzaże.

W poniższym dokumencie opisano po kolei: wyposażenie komnat, stajni, sprzęty, ubrania i inne przedmioty należące do zmarłego¹⁸. Zaprezentowano najpierw wersję oryginału, następnie tłumaczenie na język polski.

¹³ Chynczewska-Hennel T. 2006, s. 86–98.

¹⁴ *Oratio Jacobi Sobieski Palatini Russae ad Marium Filonardi Archiepiscopum Avenionensem at Nuncium Apostolicum in Polonia Nomine Regis Vladislai IV et Ordinum Reipublicae habita*, Chynczewska-Hennel T. 2006, Aneks III, s. 286–291.

¹⁵ Chynczewska-Hennel T. 2006, s. 285–291.

¹⁶ ADLP, sygn. Archivolo busta 123, t. XXI.

¹⁷ ADLP, sygn. Archivolo busta 123, k. 138r; Chynczewska-Hennel T. 2006, s. 251–252.

¹⁸ Parter domu Filonardiego składał się z czterech komnat (pokoi), dużego przedpokoju łączącego się z pokojami, garderoby oraz kaplicy. Do parteru przylegała stajnia. Inwentarz tej części domu opublikowany został w książce: Chynczewska-Hennel T. 2006, s. 292–304. Niniejsza publikacja dotyczy kontynuacji spisywania inwentarza Filonardiego, dwa dni po pierwszej części spisu.

FRAGMENT INWENTARZA POŚMIERTNEGO MARIA FILONARDIEGO
Z ROKU 1644

Źródło: Archivio Doria Landi Pamphili, Roma, sygn. Archivolo busta 123, k. 155v–159v.

[155v] *Die 18 Augusti 1644.*

Continuatum fuit examen sopradetti inventarii cum assistentia D. D. Santis Pilastris subscripti et D. Caroli Sirincelli Camerarii Superiori bonae memoriae D. Archiepiscopi praesenti et admodo [odum] Illustris D. Marcello Philonardo.

Nelle stanze di sopra.

Un sottanella di serge negra foderata di armellino bianco.

Un manizzo [manico] d'un animale.

Calzone e giubbone di tale a onde negro, guarnito di merletti, et fettucie, usato.

Un colletto di pelle di cervio con passamano rosino.

Calzoni et casacche di velluto negro, schietti, il casacchino foderato d'armellino.

Doi para de calzoni di taffetta negro.

Un giubbone di raso fiorato.

Un giubbone di velluto negro.

Un giubbone di telletta negra, foderato di cremesinio.

Un busto di tella negra guarnito di merletto.

Un giubbone di telletta negra con le maniche.

Un giubbone di telletta negra foderato di rovescio¹⁹.

Doi camisele di roversi foderato.

Un fodera di armellino bianco.

[156r] *Un camisola di roverso rosso foderata del med[esimo].*

Una camisola rossa di seta, oro et argento foderata [di] roverso.

Un'altra camisola verde di seta, oro et argento foderata di armesino.

Un giubbone di armesino a onde lionato tutte.

Le sudette robe dentro una cassa di argento foderata di vaceletta.

Una cassetta di legno foderata di pelle di fiori con a-[...]-a²⁰ con dentro l'infrascritte robbe.

Un Santa Catherina della roba d'ambra dentro una cassetta negra.

Un Rosario et una corona d'ambra.

Doi para di maniglie d'oro.

Tre reliquiari piccoli d'ambra, uno dei quali fatto a punto di diamante dentro sue scatole.

Un ombrella verde.

Un paro di legaccio di taffetta verdi con merletto di argento.

Un altro paro con merletto d'oro.

Un altro paro di legaccio rosine vecchie.

Doi para di calzette di stame bianco.

[156v] *Un altro paro di coloro rosino.*

Sette pare di calzette di roverso vecchie di diversi colori.

Un berettino di velluto foderato gibellino ricchio.

Due altri berettini di panno foderati di gibellini vecchi.

Un altro di velluto negro vecchio foderato di gibellino.

Un berettino di panno pavonazzo, foderato di rovesio.

Un berettino di scarlotta, guarnito di passamano.

¹⁹ Por.: *foderato di rovescio*, Henderson J., 2006, s. 401, przyp. 114.

²⁰ a-[...]-a słowa w manuskrypcie nieczytelne.

- Un berettino di velluto verde guarnito di merletto d'argento.*
Un berettino d'armesino verde con trinietta d'oro.
Un berettino di tella negra foderato di roveschio rosso.
Doi berettini di armesino negro semplice foderato di negri.
Cinque pare di scarpi riversio vecchi.
Un camisa di raso fiorato bianco a-[...]-a.
Doi borse di raso rosino con bottini alli canseni.
Doi di lame d'oro, una rossa et altra verde.
Quattro para de guanti.
Berretini di testa per il giorno di raso negro n[umer]o sei.
Un berettino di panno a-[...]-a.
Una manizza di serge negra vecchia.
Un par di maniche di saia a onde pavonazzo.
Un viluppo di diversi retagli.
Un pezza di stamaco [sic] di scarlatto.
Una bursetta d'ambretta vecchia.
Due coperte di lana bianca.
Due coperte bianche bambaiane.
Due coperte bianche, imbottite di bambaiane di tela bianca et turchina.
Quattro sedie di raso cremesino con frangie d'argento da campagna senza fusti.
Un baullo foderato di vacchetta con dentro.
Quattro sedie da campagna fatte a punto francese di caneveccio senza fusti.
Cinque rocchetti diversi, quattro con merletti et uno semplice.
Un paro di lenzuoli di Cortina con sue frangie bianche.
Tredici lenzuoli usati.
Camiscie n[umer]o trenta, due usate.
Undici irrigatori diversi.
Sessant'una salviette diverse nuove.
Tovaglie da boffetto n[umeri] 6.
Collari bianchi vecchi n[umeri] 15.
Manichetti pare 20 vecchi.
 [157v] *Diversi collari de manichetti simili, et vecchi, dentro una scatola*
Foderette diverse n[umer]o dodici vecchie.
Cinque para di sottocalzette di filo vecchio.
12 para di scarpini.
2 berettini di bambace [bambagie].
25 berettini di tela tutti con merletti, tre buoni et cattivi.
Fazoletti n[umer]o 24, parte con merletti et parte senza, vecchi.
Un paro di sottocalzette di tela con frangie d'argento.
6 fazoletti per la barba.
7 straccie di salviette.
2 altri berettini di tela et tre altre foderate.
Doi boffetti piccoli di noce, cinque a-[...]-a.
Un quadro con una donna che tiene la mano appoggiata alla faccia con cornice indorata.
Una cornice d'un specchio d'ebano con tafetteno rosso.
Una cantinetta con 7 boccie di vetro.
Un casettino di noce scorniciato con altre scritture dentro.
Un paro di speroni indorati.
Un paro di stivali di marochino nero foderato.

- Un paro di stivali di vacchetta.*
Un paro di stivali di scamoscio negri.
Una valiggiata da campagna di panno pavonazzo con suoi cordoni di seta.
Un valiggiato di vacchetta.
Due altri valigetti piccoli di vacchetta.
Due pare di scarpe vecchie.
Libri diversi, tre grandi e piccoli n[umer]o 58.
Libretti di conclusioni diversi.
Una zimarra di velluto pavonazzo ricamato, foderato di gibellino.
Una zimarra di velluto foderato di serge nera.
Una zimarra di veluto con foderato d'armelino.
Una zimarra di panno foderata di martoze.
Un ferraiolo di spomiglio.
Una sottanna di panno.
Una sottanna di ciambelotto.
Una sottanna di panne.
Una sottanna di ferandina.
Un manteletto di panno.
Un manteletto di ferrandino.
Un mazzatta di panno.
 [158v] *Un'altra di panno foderata di reverso.*
Due di cimbelotto nuove a onde.
Un'altra simile.
Un'altra di a-[...]-a et onde.
Due altre di Ferrandina.
Un sottanelle di panno.
Un'altra di ciambeletto a'onde.
Un'altro di teletta.
Una manteletta di panno.
Un'altra di ciambeletto a onde nuove.
Un'altro di ciambeletto usata.
Un ferraiolo di panno pavonazzo fderandi roverso.
Una sottana di sabi a onde usata.
Un'altra di a-[...]-a pavonazza con il manteletto.
Un'altra di velluto foderato di roverso.
Una zimarra di velluto rosino, foderata di tafetta di spina.
Una zimarra di velluto nero con alamari nova.
Una zimarra di sabi a onde con alamari nuova.
 [159v] *Un'altra di telletta velura nera con bottoni.*
Un'altra di raso fiorato nera con alamari.
Sottana e manteletta teletta nera, nova.
4 cap[p]elli di filtzo neri, vecchi.
5 berette di prete.
2 pelle d'orso bianche, una foderata di panno rosso.
Un baulo di vacchetta rossa piena di scritte.
Sei sedie di corame diverso.
Un'altro di velluto verde.
Un cuscino di velluto pavonazzio vecchio.
2 portiere di panno rosso lavorato con l'arme del S[igno]re Cardinale Philonardi.

*3 altre portiere simili mediocre.
Una zimarra in pezzi a-[...]a usata con alamari.*

— [155v] *Die 18 Augusti 1644.*

Continuatum fuit examen sopradetti inventarii cum assistentia D. D. Santis Pilastris subscriptii et D. Caroli Sirincelli Camerarii Superiori bonae memoriae D. Archiepiscopi praesentis et admodo Illustris D. Marcello Philonardo.

W pokojach na górze
Sutanna z czarnej serży²¹, podszyta białym gronostajem.
Rękajeść, uchwyt [w kształcie] jakiegoś zwierzęcia.
Używane spodnie i kaftan falbaniaste, ozdobione koronkami i wstążkami.
Skórzany kołnierz ze skóry jelenia z rudawą lamówką.
Proste spodnie i żakiety z czarnego aksamitu, żakiecik podszyty gronostajem.
Dwie pary spodni z czarnej tafty.
Kaftan z kwiecistego atlasu.
Kaftan z czarnego aksamitu.
Kaftan z ciemnego płócienka, podszyty szkarłatną tkaniną.
Gorset z czarnego płótna ozdobiony koronką.
Kaftan z czarnego płócienka z rękawami.
Kaftan z czarnego płócienka z podszewką.
Dwie koszule na podszewce.
Podszywka z białego gronostaju.

[156r] Koszula z podszyciem czerwonym.

Koszula z czerwonego jedwabiu, złota i srebrna na podszewce.
Inna koszula z zielonego jedwabiu, złota i srebrna, podszyta ermezynem²².
Kaftan z ermezynu spłowiały, pofałdowany.
Wymienione rzeczy [znajdują się] w srebrnej skrzyni wyłożonej cielęcą skórą.
Skrzynka drewniana wyłożona skórą w kwiatowe wzory, w której znajdują się opisane
wyżej przedmioty.

Święta Katarzyna z bursztynu wewnątrz czarnej kasety.

Różaniec i koronka z bursztynu.

Dwie pary uchwytów ze złota.

Trzy małe relikwiarze z bursztynu w pudelkach, jeden z nich wykonany z diamentowym ścięciem.

Zielony parasol.

Para wiązań z zielonej tafty ze srebrną koronką.

Inna para ze złotą koronką.

Inna para wiązań bladuróżowych starych.

Dwie pary skarpet z białej włóczki.

[156v] Inna para w kolorze bladuróżowym.

Sześć par skarpet starych, w różnych kolorach

Biret z aksamitnego płótna podszytego bogatym, [cennym] gobelinem.

Dwa inne birety płócienne podszyte starymi gobelinami.

²¹ Serża — lekka tkanina wełniana, często z jedwabną osnową, wyrabiana we Francji, importowana do Polski w okresie nowożytnym, głównie czarna, Michałowska M. 2008, s. 330.

²² *Armesino, ermesino* — cienka, gęsta jedwabna tkanina, zwykle gładka lub tkana w proste wzory geometryczne. Używana na lekką odzież i podszewki, Turnau I. 1991, s. 51.

- Inny biret z czarnego aksamitu podszyty gobelinem.
 Biret z fioletowego płótna, z podszewką.
 Szkarłatny biret przyozdobiony lamówką.
 Biret aksamitny, zielony, ozdobiony koronką ze srebra.
 Biret z zielonego ermesinu, ze złotą koronką.
 Biret z płótna czarnego z czerwoną podszewką.
 Dwa birety z czarnego ermesinu, zwykle, podszyte czarnym [*materiałem*].
 Pięć par starych butów.
 Koszula z kwiecistej, białej satyny.
 Dwie torby z różowego ałasu z [*zakrytymi?*] guzikami.
 Dwie [*torby*] z lamy złotej, jedna czerwona, druga zielona.
 Cztery pary rękawiczek.
 Sześć biretów na dzień z satyny czarnej.
 Jeden biret z płótna.
 Rękaw z czarnej serży, stary.
 Para rękawów z wełnianej tkaniny z fioletowym, falistym wzorem.
 Kłębek różnych skrawków.
 Kawalek przędzy szkarłatny.
 Jedna torebka ze skóry zwanej ambretta, stara.
 Dwa białe wełniane nakrycia, [*koce*] z białej wełny.
 Dwa nakrycia, [*koce*] z białej wełny [*watoliny*].
 Dwa nakrycia, wypełnione bawełną, białego płótna i ciemnoniebieskiego.
 Cztery krzesła ze szkarłatnego ałasu ze srebrnymi frędzlami, do użytku w czasie pobytu na wsi, bez obudowy.
 Kufer wyściełany wewnątrz cielęcą skórą.
 Cztery krzesła do użytku, w czasie pobytu na wsi [*obite*] kanwą wyszytą ścięciem francuskim, bez obudowy.
 Pięć różnych komży, cztery z koronkami i jedna zwykła.
 Para prześcieradeł z tkaniny typu Cortina, z białymi frędzlami.
 Trzynaście używanych prześcieradeł.
 Trzydzieści koszul, dwie używane.
 Jedenaście różnych irygatorów.
 Sześćdziesiąt jeden serwetek, różnych, nowych.
 6 obrusów bufetowych.
 15 białych, starych koloratek.
 20 par mankietów, starych.
 [157v] Różne koloratki i mankiety podobne, stare w pudełku.
 Dwanaście różnych podszewek, starych.
 Pięć par podkolanówek ze starego włókna.
 12 par pantofelków.
 2 birety bawełniane.
 25 biretów z płótna, wszystkie z koronkami, trzy dobre i kiepskie, marne.
 24 chusteczki, część z nich [*ozdobiona*] koronkami, część bez koronek, stare.
 Para podkolanówek z płótna ze srebrnymi frędzlami.
 6 chusteczek [*używanych przy goleniu*].
 7 zużytych serwetek.
 2 inne birety płócienne i trzy na podszewce.
 Dwa małe bufety z drewna orzechowego, pięć [...].
 Obraz przedstawiający kobietą, która podpira ręką twarz, z ramą pozłacaną.

- Rama hebanowa lustra z czerwona taftą.
 Bufecik z 7 karafkami szklanymi.
 Kasetka orzechowa, z pismami wewnątrz.
 Para pozłacanych ostróg.
 Para wysokich butów z marokina [*baraniej lub koziej skóry*] podszytych.
 Para wysokich butów z cielęcej skóry.
 Para wysokich butów zamszowych czarnych.
 Walizka do wyjazdów na wieś z fioletowego płótna z jedwabnymi sznurami.
 Walizeczka z cielęcej skóry.
 Dwie inne małe walizeczki z cielęcej skóry.
 Dwie pary starych butów.
 Różne książki, trzy wielkie i 58 małych.
 Książeczki zawierające różne mowy.
 Sutanna z fioletowego wyszywanego aksamitu podbitego gobelinem.
 Sutanna z aksamitu na czarnej podszewce z serży.
 Sutanna aksamitna podszyta gronostajem.
 Płócienna [*lub z sukna*] sutanna podszyta skórkami z kuny.
 Paliusz z materiału ze *spomiglio*.
 Płócienna sutanna.
 Sutanna z kamłota, [*wielbłądziej wełny*].
 Sutanna płócienna.
 Sutanna z wełny z Ferrandiny²³.
 Krótka, płócienna pelerynka.
 Krótka pelerynka z materiału z Ferrandiny.
 Pelerynka biskupia z płótna.
 [158v] Inna pelerynka płócienna, na podszewce.
 Dwie nowe z kamłota w falisty wzór.
 Inna podobna.
 Inna w falisty wzór.
 Dwie inne z Ferrandiny.
 Sutanna płócienna.
 Inna z kamłota z falistym splotem.
 Inna z kawałka płócienka.
 Krótka pelerynka z płótna, sukna.
 Inna z kamłota w falisty wzór nowa.
 Inna z kamłota, używana.
 Paliusz z fioletowego płótna [*sukna*] na podszewce.
 Sutanna piaskowa z fakturą falistą, używana.
 Inna [...] fioletowa z pelerynką.
 Inna aksamitna z podszewką.
 Sutanna z różowego aksamitu, podbita wyszywaną taftą.
 Sutanna aksamitna, czarna, nowa z ozdobnymi zapięciami.
 Sutanna piaskowa falowana z ozdobnym zapięciami.
 [159v] Inna, czarna z płócienka welurowego z guzikami.
 Inna w kwiatowy wzorek, czarna z ozdobnymi zapięciami.
 Sutanna i pelerynka z sukna czarna, nowa.

²³ Ferrandina — miasto w południowych Włoszech (Basilicata), gdzie produkowano cenioną, zwłaszcza przez dominikanów czerwoną wełnę.

- 4 kapelusze filcowe, stare.
- 5 beretów dla duchownego.
- 2 skóry niedźwiedzie białe, jedna podszyta czerwonym suknem płóciennym.
- Kufer z czerwonej skóry cielęcej, pełen pism.
- Sześć krzeseł z różnych rodzajów skór.
- Jedno z zielonego aksamitu.
- Poduszka z fioletowego aksamitu, stara.
- 2 kotary z płótna czerwonego, z herbem kardynała Filonardiego²⁴.
- 3 inne kotary podobne, średnie.
- Sutanna w kawalkach, używana z ozdobnymi zapięciami.

Adres Autorki:

prof. dr hab. Teresa Chynczewska-Hennel
Wydział Historii i Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytet w Białymstoku
Plac Niezależnego Zrzeszenia Studentów 1
15-420 Białystok
t.chynczewska-hennel@uwb.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0002-9847-4540>

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

ADLP [Archivio Doria Landi Pamphili], Roma, sygn. Archivolo busta 123.

Źródła i opracowania publikowane

- ANP. 2003. *Acta Nuntiaturae Polonae*, t. XXV: *Marius Filonardi (1635–1643)*, Vol. 1: (12 II 1635–29 X 1636) *in quo publicantur etiam documenta*, ed. T. Chynczewska-Hennel, Cracoviae.
- ANP. 2006. *Acta Nuntiaturae Polonae*, t. XXV: *Marius Filonardi (1635–1643)*, Vol. 2: (1 XI 1636–31 X 1637) *in quo publicantur etiam documenta*, ed. T. Chynczewska-Hennel, Cracoviae.
- ANP. (w druku). *Acta Nuntiaturae Polonae*, t. XXV: *Marius Filonardi (1635–1643)*, Vol. 3: (1 XI 1637–31 X 1638) *in quo publicantur etiam documenta*, ed. T. Chynczewska-Hennel, Cracoviae.
- Chynczewska-Hennel Teresa. 2006. *Nuncjusz i król. Nuncjatura Maria Filonardiego w Rzeczypospolitej 1636–1643*, Warszawa.
- Dumanowski Jarosław. 2006. *Świat rzeczy szlachty wielkopolskiej w XVIII wieku*, Toruń.
- Fitych Tadeusz. 2005. *Struktura i funkcjonowanie nuncjatury Giovanniego Battisty Lancellottiego (1622–1627)*, Opole.
- Główka Dariusz. 2004. *Majątek osobisty duchowieństwa katolickiego w Koronie w XVII i XVIII wieku*, Warszawa.
- Główka Dariusz, Klonder Andrzej. 2003. *Inwentarze mienia w badaniach kultury Europy od średniowiecza po nowożytność*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. LI, nr 2, s. 157–176.
- Henderson John. 2006. *The Renaissance Hospital. Healing the Body and Healing the Soul*, New Haven–London.
- Janowski Piotr Józef. 2020. *Nieznane fakty z życia i działalności artystycznej rzeźbiarza Sebastiana Sali w świetle inwentarza pośmiertnego z 1652 r.*, „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym”, t. 56 (4), s. 17–40, <https://doi.org/10.12775/KLIO.2020.059> (dostęp 20.09.2021).
- Justyniarska-Chojak Katarzyna. 2010. *Testamenty i inwentarze pośmiertne z ksiąg miejskich województwa sandomierskiego (XVI–XVII wiek)*, Kielce.
- Klonder Andrzej. 2000. *Wszystka spuścizna w Bogu spoczywającego. Majątek ruchomy zwykłych mieszkańców Elbląga i Gdańska w XVII wieku*, Warszawa.

- Litwin Henryk. 2018. *Chwała Północy. Rzeczpospolita w polityce Stolicy Apostolskiej 1598–1648*, Warszawa.
- Mazzi Maria Serena. 1980. *Gli inventari dei beni. Storia di oggetti e storia di uomini*, „Società e Storia”, no 7, s. 203–214.
- Michałowska Marta. 2008. *Łeksykon włókiennictwa*, Warszawa.
- Mohrmann Ruth-E. 2005. *Pośmierne inwentarze mienia — krytyka źródła, problemy badawcze*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. LIII, nr 2, s. 137–145.
- Osiecka-Samsonowicz Hanna. 2003. *Agostino Locci (1601–po 1660). Scenograf i architekt na dworze królewskim w Polsce*, Warszawa.
- Penraza Gracia Manuel José. 2013. *Inventari e biblioteche una questione di metodo*, Milano.
- Penkała-Jastrzębska Anna. 2020. *Mit srebrnej łyżeczki? Przedziały prestiżowe w szlacheckich inwentarzach majątkowych z ksiąg grodzkich województwa krakowskiego w czasach saskich*, „Kwartalnik Historyczny”, R. CXXVIII, nr 1, s. 33–62.
- Pielas Jacek. 2015. *Inwentarze pośmierne ruchomości szlachty sandomierskiej z XVII–XVIII wieku — perspektywy i problemy metodologiczne przygotowywanej edycji źródłowej*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. LXIII, nr 4, s. 629–635.
- Pośpiech Andrzej. 1992. *Pulapka oczywistości. Pośmierne spisy ruchomości szlachty wielkopolskiej z XVII wieku*, Warszawa.
- Russo Maria Antonietta. 2013. *Gli inventarii post mortem specchio delle ricchezze e delle miserie familiari. Il caso di Luna (XV secolo)*, „Mediterranea — Ricerche Storiche”, Anno X, no 28, s. 249–274.
- Samsonowicz Hanna. 1998. *Krakowskie Przedmieście w okresie panowania dynastii Wazów*, [w:] *Historyczne centrum Warszawy. Urbanistyka, architektura, problemy konserwatorskie*, red. B. Wierzbicka, Warszawa, s. 68–79.
- Sowina Urszula. 2019. *Towary w inwentarzach rzeczy mieszczan krakowskich na przełomie średniowiecza i nowożytności*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. LXVII, nr 4, s. 437–450, <https://doi.org/10.23858/KHKM67.2019.4.003> (dostęp 20.09.2021).
- Spalazzani Marco, Gaeta Bertela. 1992. *Libro d’inventario dei beni di Lorenzo il Magnifico*, Firenze.
- Turnau Irena. 1991. *Słownik ubiorów. Tkaniny, wyroby pozatkackie, skóry, broń i klejnoty oraz barwy w Polsce od średniowiecza do początków XIX w.*, Warszawa.
- Tygielski Wojciech. 1992. *Z Rzymu do Rzeczypospolitej. Studia z dziejów nuncjatury apostolskiej w Polsce, XVI–XVII w.*, Warszawa.

The material legacy of Nuncio Mario Filonardi —
observations made on the basis of a fragment
of a probate inventory from 1644

This article presents a part of the probate inventory of Nuncio Mario Filonardi, who carried out his diplomatic mission in the Polish-Lithuanian Commonwealth in the years 1636–1643. Filonardi left Poland as *persona non grata*. There were many reasons that led to this event, although the view that this was due to a dispute over the column of King Sigismund III Vasa between the nuncio and the King, which prevailed for many years in historiography, has proven to be untrue in the light of Filonardi’s correspondence and other testimonies from written records. After his return to Italy, Filonardi only lived for less than a year.

The probate inventory was drawn up in his home in Rome, on 16–18 August 1644, and is kept in the private archive of Doria Landi Pamphili. A fragment of this lengthy document, containing nearly 400 items, was published by the author of this article in 2006. Another fragment of the inventory was published here, describing the nuncio’s personal clothes and belong-

ings, kept in another part of the house: cassocks, birettas, shirts, pallia, and linings, all made of expensive fabrics and leathers. Attention is also drawn to objects purchased by or given to the dignitary in Poland, as well as books and paintings that belonged to him. The edition was prepared in the original version and in Polish translation.

Translated by
Karolina Płoska
Proofread by
Rebecca Gorzyska